

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Постановка проблеми. Нові реалії ставлять перед вищою школою абсолютно конкретні завдання щодо підготовки фахівців, що мають сьогодні бути здатними до свідомого й відповідального самовизначення, самостійного вибору та мобільності в реалізації власного життєвого шляху. Саме однією із причин повільного й складного становлення ринку праці в Україні, на думку В.Абрамович, Р.Ривкіна, О.Симончук та ін. є низький рівень професійної мобільності фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню мобільності студентів в сучасній психолого-педагогічній літературі приділяється значна увага. Варто підкреслити у цьому напрямку науковий доробок В. Воронкової, Е. Сайфутдинової, Н. Коваліско, О. Гусака. У Російській Федерації проблемами мобільності, в тому числі й професійної, займаються Л. Горюнова, А. Татарнікова, Н. Василенко, Н. Сидорова, С. Кугель. В країнах Заходу професійна мобільність досліджується в рамках соціальної мобільності, дослідниками якої є: Eugene McGregor, Margaret Attwood, J.Stewart Black, Hal B. Gregersen, Mark E. Mendenhall, Barbara Townley та ін. Аналіз цих досліджень показав недостатню розробку питання формування професійної мобільності майбутніх інженерів.

Компетентнісний підхід в системі освіти розробляють В. Байденко, В.Болотов, П. Борисов, Б. Ельконін, І. Зимня, Т. Іванова, Є. Коган, В.Лаптев, О. Лебедев, І. Фрумін, С. Шишов та ін. У публікаціях та монографіях вітчизняних та іноземних авторів головна роль компетентнісного підходу в системі вищої освіти вбачається в підсиленні практичної орієнтації освіти, виходячи за межі “ЗУНівської” освіти.

Мета даної статті – проаналізувати особливості компетентнісного

підходу, як методологічної основи формування професійної мобільності; визначити структуру професійної мобільності з позиції компетентнісного підходу.

Постає питання: як має розгортатись педагогічна діяльність, щоб закласти базу для формування професійної мобільності? Які ж чинники визначають мобільність?

Одним з важливих чинників мобільності, значення якого постійно зростає, є освіта – саме вона стає передумовою та індикатором соціального становища працівників. Освіту називають прогресивним чинником вертикальної мобільності, оскільки чим вищий освітній рівень, тим вища ймовірність переміщення у вищі за статусом соціальні групи. Більш освічені працівники, як правило, краще адаптуються до нових умов, успішніше виконують виробничі завдання, ефективніше включаються в громадську діяльність, а отже, швидше досягають визнання. Дослідження засвідчують, що найбільшою стійкістю відзначаються висококваліфіковані групи працівників, професійна мобільність тим менша, чим вища кваліфікація [1, с.152].

Фундаментальна підготовка є складовою підготовки у ВТНЗ і являє собою динамічну систему взаємопов'язаних та взаємообумовлених навчальних дисциплін, що забезпечують заплановану якість навчання загальноінженерних і спеціальних навчальних дисциплін з цільовою установкою – формування професійної мобільності.

Дослідження сучасних концепцій підготовки фахівця підвело нас до висновку, що створення адекватного навчального середовища, яке забезпечить необхідні умови для формування базового рівня професійної мобільності майбутніх випускників технічних спеціальностей у процесі навчання фундаментальних дисциплін можливе через:

- створення позитивної мотиваційної настанови на професійну мобільність;
- використання міжпредметних зв'язків для поповнення змісту фундаментальних дисциплін прикладними задачами зі спеціальності у процесі

навчання;

- створення сучасної моделі професії у підсвідомості студента;
- використання модульно-рейтингової моделі навчання;
- застосування у оптимальному поєднанні традиційних та новітніх особистісно-орієнтованих педагогічних технологій;
- раціональне організування самостійної та науково-дослідної роботи студентів у відповідності до їх пізнавальних інтересів;
- застосовування проєкції вивченого навчального матеріалу на конкретну професійну діяльність студентів, ураховуючи, що практика з точки зору закономірностей пізнавальної діяльності є поштовхом до пізнання і критерієм перевірки істинності здобутих знань.

Основним концептуальним принципом, що може становити основу структури і змісту фундаментальної підготовки є переорієнтація освітніх систем з інформаційних аспектів вивчення навчальних дисциплін на професійно-творчий розвиток особистості, створення реальних умов для формування професійної мобільності.

З'ясуємо, що зумовило перехід вищої освіти до нового етапу розвитку. Перш за все, при традиційному навчанні, яке ґрунтується на кваліфікаційному підході парадигма освіти, яку називають ЗУН (знання, уміння, навички) не в повній мірі враховує зміни, що відбулися в світі, в галузі цілей освіти. В сучасних умовах значно швидше відбувається застаріння інформації, ніж завершується період навчання в середній школі чи у вищому навчальному закладі. З другої сторони, нагального розв'язку вимагає глобальна задача входження випускників ВНЗ до соціального світу, їх адаптація до продуктивної трудової діяльності. Згідно з принципами Болонського процесу, замість парадигми освіти ЗУН пропонується використовувати принципово нову парадигму вищої освіти СВЕ (Competence – based education), основу на формуванні у студентів певних компетенцій та діагностуванні рівня компетентностей фахівців-випускників ВНЗ як результату вищої освіти.

Компетентнісний підхід до вищої освіти означає, що результат вищої освіти діагностується як підготовленість випускника ВНЗ до здійснення професійної діяльності, такого, що має не тільки знання, уміння і навички по спеціальності підготовки, але й такі особистісні якості як *мотивація до продуктивної діяльності*, рівень розвитку інтелекту, ступінь засвоєння культурних та етичних норм та інших якостей соціального і гуманітарного характеру.

Отже, саме мотивацію пізнання доцільно використовувати викладачам для формування професійної мотивації, як однієї із складової професійної мобільності та спрямованості особистості майбутнього спеціаліста. Тому в навчальному процесі повинні чітко окреслюватись контури і характер майбутньої професійної діяльності.

В.Болотов і В.Серіков висувають три основні ланки стосовно будування компетентнісної моделі освіти: 1) по-перше, це розширення в структурі навчальних програм з загальноосвітніх дисциплін міжпредметного компоненту; 2) по-друге, це утворення принципової схеми введення компетентнісних елементів в усі освітні галузі навчального плану; 3) по-третє, це створення профільної старшої школи, яка стане реальною організаційною формою реалізації компетентнісної моделі освіти [2].

Таким чином, ми можемо зробити такий висновок, сьогодні суспільство потребує від освіченої людини уміння ефективно вирішувати різноманітні проблеми на основі існуючих знань, а також постійно поповнювати знання, тобто безперервно навчатися протягом усього життя. Головною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно-орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння різних знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї професійної діяльності, набуває соціальної самостійності, стає мобільною та кваліфікованою, вільно орієнтується в навколишньому середовищі та успішно вирішує складні завдання.

Зупинимось докладніше на визначеннях понять “компетентність” та “компетенція” оскільки вони є одними з ключових для вирішення нашої проблеми.

Проведений нами аналіз наукової літератури свідчить про те, що існують різні погляди на визначення поняття “компетентності”. Її розглядають і як рівень освіти соціальних і індивідуальних форм активності, що дозволяє особі в межах власної здатності і статусу успішно функціонувати в суспільстві (Ю.М. Ємельянов); і як оцінкову категорію, яка характеризує людину як суб`єкта спеціалізованої діяльності, де розвиток здібностей дає можливість виконувати кваліфіковану роботу, приймати відповідальні рішення у проблемних ситуаціях, планувати й удосконалювати дії, що приводять до раціонального й успішного досягнення запланованої мети (Е.І. Огарьова); і як рівень вмінь особистості, що віддзеркалює ступінь відповідності певної компетенції й дозволяє діяти конструктивно в мінливих соціальних умовах (В.А. Дьомін); і як поєднання відповідних знань у певній галузі, здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу й активно діяти в ній (В.В. Краєвський та А.В. Хуторський); і як володіння знаннями й уміннями, що дозволяють висловлювати професійно грамотні судження, оцінки, думки (В.С. Безрукова). Підсумовуючи наведені погляди на поняття “компетентності”, ми зробили узагальнене визначення, що компетентність фахівця – якість фахівця, який має вищу освіту певного ступеня (бакалавр, магістр), що виражається в готовності (здатності) на його основі до успішної (продуктивної, ефективної) діяльності з урахуванням її соціальної значущості і соціальних ризиків, які можуть бути з нею пов’язані.

Під компетентністю випускника вищого навчального закладу ми розуміємо інтегральну характеристику особистості фахівця, що відображає рівень необхідних знань, вмінь, навичок, професійно важливих якостей, достатніх для виконання ним посадових обов’язків, а також рівень знань і умінь, необхідних для професійного зростання, зміни профілю роботи, а також

інноваційної діяльності, а все, це на нашу думку, як раз необхідно для формування професійної мобільності майбутнього фахівця.

В умовах модернізації освітнього простору істотної ваги в становленні сучасного типу особистості набуває "концепція компетенції". Ця тенденція полягає в тому, що підвищується роль когнітивних та інформаційних підходів в освіті, а звідси більш адекватним стає поняття "компетенція" на відміну від "кваліфікації". Таким чином, найважливішим завданням сучасної освіти є її переорієнтація на визначення компетенцій, що забезпечують якість освіти, адекватну вимогам часу.

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, ми зіткнулися з розбіжностями у визначенні поняття «компетенції». Зупинимось докладніше на визначеннях цього поняття, що зустрічаються у різних джерелах і трактується неоднозначно, виходячи з досить складної природи цього утворення. Розглянемо різні підходи до вивчення даного поняття. Результати знайдених тлумачень подамо у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1. Тлумачення поняття «компетенції»

№	науковець	Тлумачення терміну «компетенції»	Відмінності у тлумаченні
1	А. Стівен [3, с. 16]	Компетенція –є комбінацією характеристик	означає, що людина може виявити певні здібності або навички і виконати завдання так, що це дозволить оцінити рівень досягнень
2	В.В. Краєвський та А.В. Хуторський [4]	"компетенція" - коло питань, щодо яких людина обізнана добре, пізнала їх і має досвід	пояснюють як переклад з латинської
3	О.Р. Поршнева [5, с. 21].	компетенції трактується як здатність до мобілізації у безпосередньому зв'язку з ефективністю і оптимальною рентабельністю дії і найбільш повно відповідає діяльнісній моделі навчання, яка спрямована на розвиток здібності "мислити глобально", з'єднувати необхідні базові елементи (знання, вміння, навички) в одне ціле для досягнення високого рівня виконання дії у залежності від мети, ситуації, функції тощо.	компетенція як інтегральна інтелектуальна якість професійної особистості виконує роль її "продуктивних сил"
4	А.І. Субетто [6]	визначає компетенцію як сукупність знань, умінь і навичок, які надбані під час навчання і необхідні для виконання конкретної роботи	

5	С. Шишов [7, с. 30]	компетенція – загальна здібність, яка ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, котрі набуті у навчанні	компетенції особистості – це, в багатьох випадках, не тільки результат діяльності освітніх установ, а й життєвого досвіду людини.
6	М.Т. Громкова, В.І. Додонов, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна та інші [8, с. 22-23]	Компетенція – готовність, яка виявлена в мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечують ефективне виконання професійних дій.	компетенції відображені у поведінці, діяльності людини, стають її особистими якостями й властивостями. Відповідно вони перетворюються у компетентності, які характеризуються мотиваційною, змістовною, регуляційною складовими поряд з когнітивними знаннями і досвідом.
7	Ю.А. Алюшиної і Н.А. Дмитриєвської [9, с. 28]	компетенція – це єдність знань, навичок і стосунків у процесі професійної діяльності, визначених вимогами посади, конкретної ситуації та бізнес-цілями установи	

Нам імпонує визначення компетенції, яке наводить професор Е.Ф. Зеєр, зазначаючи, що компетенція – загальна здатність фахівця *мобілізувати* у професійній діяльності знання, вміння і навички, а також узагальнені способи виконання дій, що обумовлюють здатність діяти самостійно і відповідально у межах компетентності. На його думку компетенція виявляється і проявляється у конкретних ситуаціях, визначених обставинах і є інтеграцією знань, вмінь, досвіду із соціально-професійною ситуацією [3, с. 21]. Причиною відсутності єдиного підходу до цього питання є, на наш погляд, складність, велика кількість і багатогранність властивостей поняття компетенції.

В сучасній психолого-педагогічній літературі обговорюється проблема складу ключових компетенцій, їх необхідне і достатнє число для успішної адаптації випускника закладу на ринку праці і у суспільстві. На думку А.В. Хуторського, в цьому списку мають бути такі компетенції:

- ціннісно-змістовна, яка пов'язана з ціннісними орієнтаціями студента, його здатністю бачити і розуміти навколишній світ, усвідомлювати власне призначення і роль у ньому, ефективно самому проявитись у світі й професійному житті, будувати і реалізовувати життєві стратегії у цілому;

- загальнокультурна (культурологічні основи сімейних, соціальних, суспільних явищ, компетенції у побутовій і дозвільній сфері);

- навчально-пізнавальна, що містить у собі готовність студента до

самостійної пізнавальної діяльності, у тому числі, навички і вміння рефлексії, організації, планування діяльності, самооцінки тощо;

- інформаційна (здатність використовувати інформаційно- комунікаційні технології);

- комунікативна (готовність до взаємодії з іншими людьми, співпраця та інше);

- соціально-трудова (готовність до здійснення ролі громадянина, споживача, сім'янина);

- особистого удосконалення (володіння способами фізичного, духовного, інтелектуального, емоціонального розвитку) [10, с. 61].

Отже, ключовими компетенціями можна назвати такі, якими, по-перше, має володіти кожний член суспільства і які, по-друге, можна було б застосовувати в різних ситуаціях.

Якщо врахувати всі підходи до визначення професійної компетентності, у тому числі і компетентнісно-орієнтовану парадигму, можна скласти систему ключових компетенцій майбутніх фахівців технічних (інженерних) спеціальностей, які є структурними одиницями професійної мобільності.

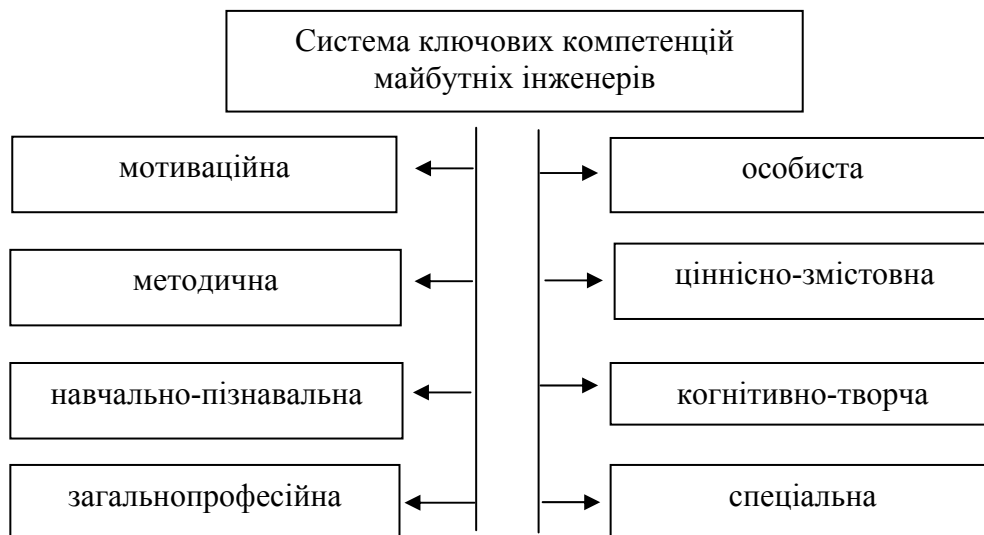

Рис.1 Структура ключових компетенцій, що входять до складу професійної мобільності

Висновки. Отже, визначну роль в обґрунтуванні концепції формування професійної мобільності відіграє компетентнісний підхід, що дозволяє

розглядати формування професійної мобільності через становлення системи ключових професійних компетенцій.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні концепцій, принципів, форм та методів формування професійної мобільності у студентів технічних ВНЗ.

Література:

1. Бляхман Л.С. Мобильность кадров на промышленном предприятии / Л.С. Бляхман – Киев: Наук.думка, 1981. – 185 с.
2. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов, В.В. Сериков // Педагогика. – 2003. - № 10. – С. 8-14.
3. Зеер Э.Ф. Кризисы профессионального становления личности / Э.Ф. Зеер, Э.Э. Сыманюк // Психологический журнал. – 2003. – № 6. – С. 35-44.
4. Краевский В.В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В.В. Краевский, А.В. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 3. — С. 3 -10.
5. Професійні компетенції та компетентності вчителя // Регіональний наук.-прак. семінар, Тернопіль, 28-29 листоп. 2006 р. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2006. – 188 с.
6. Субетто А.И. Квалитология образования / А.И. Субетто – СПб. – М., 2000. — 200 с.
7. Шишов С.Е. Понятие компетенции в контексте качества образования / С.Е. Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании: Сб. науч. тр. – М., 1999. – № 2. – С. 30-34.
8. Зимняя И.А. Ключевые компетенции как результативно – целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя – М., 2004. -180 с.
9. Алюшина Ю.Е. Наше видение модели специалиста / Ю.Е. Алюшина, Н.А. Дмитриевская, Л.А. Ефимова // Научное обеспечение открытого образования: Науч.-метод. и информ. сб. – М.: Мос. гос. ун-т экономики, статистики и информатики, 2000. – С. 27-33.
- 10.Хуторский А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-

ориентированой парадигмы образования / А.В. Хуторський // Народное образование. – 2003. – № 2. – С.58 - 64.

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

І.В. Хомюк

Анотація. У статті проаналізовано особливості компетентнісного підходу, як методологічної основи формування професійної мобільності; визначено структуру професійної мобільності з позиції компетентнісного підходу.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність професійна мобільність, мотивація, компетенції.

КОМПЕТЕНТНЫЙ ПОДХОД КАК МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ

І.В. Хомюк

Аннотация. В статье проанализированы особенности компетентного подхода, как методологической основы формирования профессиональной мобильности; определена структура профессиональной мобильности с позиции компетентного подхода.

Ключевые слова: компетентный подход, компетентность, профессиональная мобильность, мотивация, компетенции.

COMPETENT APPROACH AS METHODOLOGICAL BASIS OF FORMING OF PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE ENGINEERS

I. Khomyuk

Summary. In the article features are analysed to competent approach, as methodological basis of forming of professional mobility; the structure of professional mobility from position of competent approach is certain.

Keywords: competent approach, competence, professional mobility, motivation, jurisdictions.

